

3140

E

22

3140
822

KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK

0588 9727

~~60/20~~

EENE ZELDZAME MEDAILLE.

—
SCHETS

UIT DE

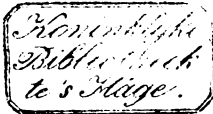
GESCHIEDENIS DER NEDERLANDSCHE ISRAËLITEN IN
DE EERSTE HELFT DER 18DE EEUW,

DOOR

Dr. S. I. MULDER,
Inspecteur-Consulent der Godsd. Israël. Scholen.

—
AMSTERDAM,

1859.

EENE ZELDZAME MEDAILLE,

DOOR

Dr. S. I. MULDER.

Wanneer wij den mensch tot het voorwerp onzer beschouwing nemen, het zij wij daarbij de oorkonden der openbaring of de stelsels van vroegere en latere wijsgeeren tot leidraad kiezen, dan staan wij verbaasd, hoe een wezen met eene *redelijke ziel* begaafd, zoo zeer tot de walgelijkste afgoderij, tot de onzinnigste beeldendienst kon vervallen. Reeds in de vroegste oudheid ziet men verre de meeste volksstammen zich eene geheel verkeerde voorstelling maken van God en Zijne vereering; en zelfs het kroost der aartsvaders, wier roeping en afzondering geen ander doel had, dan het in stand houden van de kennis des eenigen Gods in het midden der algemeen heerschende dwaalbegrippen, week maar al te spoedig van den waren weg af. Te vergeefs was bij de wetgeving op Sinai zoo uitdrukkelijk verboden: «andere goden voor Gods aangezicht te hebben, of beelden van eenige gelijkende gestalte, welke dan ook, te vereeren;» te vergeefs werden, in de leer der Openbaring, bij herhaling, de strengste straffen, op de overtreding van dit gebod, gesteld; te vergeefs werden de Israëlieten, — tijdens de Regteren, — als een voorbode van hetgeen zij bij verdere overtreding te verwachten hadden, tien of twintig of veertig jaren, onder de overheersching van gruwelijke volksstammen gebragt; — door zulk juk geprangd, door snoode mishandeling vertrappt en vertreden, keerden zij *tijdelijk* tot de waarheid, maar na de verlossing, even spoedig weder tot de dwaling terug.

Latere geslachten, nadat DAVID en SALOMO, en ASAPH en HEMAN en KORACH en JEDUTHUN, en zoo vele andere godvruchtige en bekwame mannen, de zuivere tempeldienst hadden geregeld en vastgesteld, volgden de voetstappen der vorigen. Zij verwaarloosden die dienst van den Eeuwige, of wel, naast en bij deze, namen zij deel aan de verfoeijlijkste afgoderijen. Te vergeefs schilderden de profeten, met den ganschen gloed hunner verbeelding het misdadige hunner afdwalingen; en verkondigden zij hun, in de krachtigste bewoordingen den val des tempels en den ondergang des volksbestaans wanneer zij op dien doolweg voortwandelden; verre het grootst gedeelte der natie, hing steeds der zinnelijke vereering der *drekgoden*, gelijk de H. S. ze noemt,

aan; en tijdens Jerusalem en de tempel door Babels overmagt verwoest werden, waren de afgoderij en de beeldendienst algemeen. Op elken hoogen heuvel en onder elker groenen boom, waren beeldzuilen opgericht en boschjes geplant, aan *Astarte* gewijd, en hoogten ter vereering van *Baäl* en *Moloch*, waren in alle oorden gebouwd, van den wachttoren af tot de vaste steden toe.

De overlevering verhaalt, dat toen Jerusalem door NEBUKAD-NEZAR nauw ingesloten, en de hongersnood in die anders zoo rijke hofstad ten top gestegen was; toen mannen en vrouwen op de hoeken aller straten in onmagt lagen, en teedere moeders, in hare wanhoop, zich aan het vleesch en bloed harer lijfsvrucht zochten te laven, dat toen door een der Godsmannen, die niet ophielden den volke bekeering te prediken, een der edele jongelingen werd gevonden, op een' meesthoop liggende, met den dood op de kaken, en een afgodsbeeldje tusschen zijne uitgeteerde handen geklemd. «Hoe, rampzalige! riep de profeet hem toe; ziet gij noch de wrange vruchten uwer afdwaling niet in, en wilt gij, zelfs in de laatste oogenblikken, niet aan Hem denken, die u het leven gaf?». De jongeling hief het Baälsbeeldje op, en riep: *וה אל יאמנרו* «*Deze is mijn God, Hem wil ik roemen!*» en blies aldus godlasterend den laatsten tevensadem uit.

Staan wij over deze verstoktheid verbaasd, niet minder verbaast het ons te zien hoe de Joden, in de niet zeer harde Babylonische gevangenschap, bijna plotseling van de ingekankerde kwaal werden genezen, en zelfs het leven prijs gaven, om hunnen diepen afkeer van de beeldendienst luide te verkondigen. Binnen weinige jaren ontstond onder hen een zuiverder begrip van Godsvereering; met betrekking tot de neiging voor de afgoderij schijnen zij hetzelfde volk niet meer te zijn; en uit liet midden van het door de afschuwelijkste beeldendienst bekende volk, trekken zij, ten einde van zeventig jaren, naar het vaderlijk erf terug, gezuiverd en gelouterd van de dwalingen, die hen gedurende duizend jaren van het regte spoor hadden doen afwijken.

Daarbij bleef het zelfs niet. — Niet alleen dat men de beeldendienst had verlaten, maar men roelde zelfs uit, wat slechts in de verte den minsten schijn had kunnen geven, dat men aan iets ter wereld eenige kracht toekende, dan aan de almacht des onzichtbaren Gods. Door overdrijving van het eene uiterste tot het andere gebracht, hielden de teruggekeerde bewoners van Palestina, het maken van elke afbeelding, en vooral het maken van gesneden of gegotene beelden, welke dan ook, en tot welk doel ook bestemd, ten eenenmale voor ongeoorloofd. Zoo geraakte de beeldende kunst, volgens een onlangs over dit vak verschenen werk (*),

(*) *Histoire de l'art Judaique, tirée des textes sacrés et profanes*, par F. DE SAULCY, Paris 1858.

gedurende vele eeuwen op den gewijden bodem met geluk beoefend, ten eenenmale in verval; en tijdens den tweeden tempel werd elk beeld- en snijwerk, bij andere volken tot in- of uitwendige versiering van tempels, paleizen en andere gebouwen gebezigd, zonder genade veroordeeld. JOSEPHUS verhaalt (*Ant. Jud.* XVII, 8), dat tegen het einde der regering van HERODES den grooten, een hevige oproer te Jerusalem ontstond, waarvan de aanleiding niet anders was, dan dat die Vorst, waarschijnlijk om de Romeinen te believen, een gouden adelaar boven de groote poort des tempels had doen plaatsen; en PILATUS zag zich genoodzaakt, de veldteekenen der Romeinsche benden, waarop zich 's Keizers beeld bevond, uit de stad te verwijderen, ten einde aan den algemeenen en onstuimig uitgedrukten tegenzin der Joden, toe te geven. Diezelfde gevierde schrijver en oorlogsman draagt er zelfs roem op, later het paleis van den Viervorst HERODES ANTIPAS, dat deze te Tiberias met groote kosten had doen oprigten, op last van den Joodschen raad verwoest te hebben, alléén omdat dit gebouw met allerlei beeldwerk was versierd.

En die hooge afkeer bleef den Israëlieten ook gedurende de volgende eeuwen, nog langen tijd bij. — Niet alleen dat men het verbod *לא תעשה לך פסל*. Gij zult u geen beeld maken, in den letterlijken zin des woords opvatte, en zich daarvan onthield, zelfs wanneer er hoegenaamd geen denkbeeld van afgoderij mede gepaard ging; maar men wilde ze niet eens bij zich in huis dulden. Geraakte men bij toeval in het bezit van eenig gesneden of gegoten beeld of beeldje, al was het voorwerp nog zoo kostbaar, en al getuigde het van den meesten kunstzin, men liet niet na het te verminken, om zodoende te bewijzen, dat men er geene godsvereering mede op het oog had.

Langen tijd werd hetzelfde gestrengte oordeel ook over de voortbrengselen des penseels en der graveerstift geveld; en, voor zoo verre mij bekend is, was de geleerde R. MEIJER KATZENELLEBOGEN, in het begin der 16^e eeuw tot opperrabbijn te Padua gekozen, de eerste, die zijn portret door een kunstschilder liet vervaardigen, waarbij hij het noodig achtte aan te toonen, dat het opgemaakte verbod, op geschilderde of geëtste werken, niet toepasselijk was. Desniettemin waren de Rigoristen er altijd tegen, portretten van zich te laten maken, en is men eerst in den laatsten tijd, bij het algemeen, te dien opzichte, tot andere denkbeelden gekomen.

Bij zulke omstandigheden is het dus geenszins te verwonderen, dat onder die talrijke medailles met borstbeelden van beroemde of beruchte mannen, welke bij alle beschaafde volken aanwezig zijn, bij de Joden, — voor zoo verre ik heb kunnen opspreken, —

tot op het laatst der vorige eeuw, geen penning is geslagen of gesneden, waarop cenig menschelijk wezen of eigenlijk beeld voorkomt. Een enkel maal is men nogtans hiervan afgeweken. In 1735 werd te Amsterdam eene medaille vervaardigd met het borstbeeld van eenen opperrabbijn; en ik geloof niet dat een tweede voorbeeld van zoodanig iets voorhanden is. Deze medaille meer algemeen te doen kennen, is het doel van dit opstel; en ik vertrouw eenigermate op de belangstelling des lezers, daar zij noch bij VAN LOON, noch bij iemand anders beschreven is; en wijlen de geleerde penningverzamelaar Mr. JERONIMO DE VRIES verklaard heeft, ze nooit te hebben aangetroffen.

Vooraf echter een woord over de omstandigheden, die aanleiding tot de vervaardiging hebben gegeven.

Op het einde der 17^e eeuw had zich bij de Hoogduitsche Joden te Amsterdam een strijd tusschen liberalen en orthodoxen begonnen te openbaren, die zeer hevig dreigde te worden. Aan het hoofd der laatstgenoemden bevond zich de in 1710 gekozene opperrabbijn ZEBI HARTOG JACOBS, om zijne zeldzame geleerdheid zoo in als buiten Europa beroemd, en door de Aziatische en Afrikaansche scholen, met den titel van *Chacham Zebi* vereerd. De vrijzinnige beginselen welke bij sommige leden zijner gemeente wortel begonnen te vatten, en die door den omgang met Portugeesche Joden, — welke naar oorsprong, stand en opvoeding, op enkele uitzonderingen na, over het algemeen vrijzinnig dachten en handelden, — dagelijks meer voedsel kregen, wekten zijne zorg op; en daar waren zelfs individu's die zich aan zijne geestelijke uitspraak niet meer onbepaald wilden onderwerpen. *Chacham Zebi* zocht niet alleen den losbarstenden stroom binnen zijne oevers te houden; maar ging in zijnen ijver ter beteugeling der neologen, zelfs buiten de grenzen in het vrije Nederland, ook toen, voor de geestelijken van elke gezindheid afgebakend, en wekte hierdoor de ontevredenheid van velen zijner kerkgenooten, en ook den wrevel van de voornaamste Portugeesche Israëlieten tegen hem op, vooral toen hij het in 1712 uitgekomen Kabbalistisch werk רב"י נרמ"י van eenen uit Palestina overgekomenen Portugeeschen Israëliet, NEHEMIA HJJA HJON genaamd, niet alleen openlijk afkeurde en den schrijver als een godverzaker uitkreet, maar ook diens werk in den ban legde en op de Amstelstraatsluis aan het vuur ten prijs gaf.

Om der waarheid hulde te doen, moet men erkennen, dat deze scherpe afkeuring van HJON's Kabbalistisch werk zeer verdiend was, en niet weinig pleitte voor den diepen blik en de hooge geleerdheid van den Amsterdamschen opperrabbijn, al zijn de tot de afkeuring aangewende middelen niet goed te achten.

Vele Portugeesche geleerden deelden dan ook weldra in zijn gevoelen, en schaarden zich onder zijne verdedigers. Maar over het algemeen werd hij beschouwd als een man, die zich boven wet en gezag verheven achtte; en terwijl de vromen zich gewillig aan zijne beslissingen onderwierpen, trachtten de liberalen zich al meer en meer aan zijn gezag te onttrekken. De meerderheid der toenmalige Parnassim behoorden tot zijne tegenpartij en zochten hem te verwijderen. Daarnit ontstond een even hatelijk en omslagtig, als voor het stedelijk bestuur, dat het beslissen moest, zeer moeilijk en lastig proces (*). Bij de regtszaak van den grooten geleerden en oppersten Rabbi, — gelijk men hem in de processtukken noemde, — werd over den aard der klagten en verdediging, het oordeel ingeroepen van TIBERNUS HEMSTERHUIS, H. HOUTING en WILHELMUS van SUURENHUYZEN, Hoogleraren te Amsterdam; van JOH. HEYMAN en CAROLUS SCHAAF, Hoogleraren te Leiden; van ADR. RELAND, Professor te Utrecht en van JOH. MEYER, Professor te Harderwijk. Hanne rapporten voor en tegen den geleerden Opperrabbijn, werden door Burgemeesteren en Schepenen met de meeste aandacht overwogen; terwijl de invloedrijkste mannen van beide partijen geen middel onbepoefd lieten om zich de overwinning te verzekeren. Het resultaat was, dat *Chacham ZEBI*, — die reeds sedert 1712 huis-arrest had gehad, en *facto* had opgehouden zijne functie te bekleeden, — in 1714 van het rabbinaat vervallen werd verklaard. Met hulp van zijnen besten vriend, wijlen den heer SALOMO LEVIE NORDEN (*de Lima*), begaf hij zich, of liever vlugtte hij in het geheim (uit vrees voor erger) naar Londen. Van daar vertrok hij naar Gallicie, en stierf als Opperrabbijn te Lemberg (יום ב ררך אייר תקט"ו) in Mei 1718.

Bij het stedelijk bestuur te Amsterdam fungeerden toen:

Als Burgemeesteren:

Mr. JERONIMUS DE HAZE DE GEORGIO, Heer van Mijnde en de Loosdregten.

Mr. JAN CORVER.

Mr. JAN TRIP.

GERBRAND PANCAS MICHIELSZ, Vrijheer van Westerdijkshorn.

Als Schepenen:

Mr. WIGBOLT SLICHER DE JONGE.

GERARD KARSSBOOM.

Mr. NICOLAES DE VICQ.

Mr. WILLEM GERRIT DEDEL.

Mr. ARNOLD VAN AALST.

(* De stukken hierover gevoerd, zijn alle nog in het Archief der Nederlandsch-Israelietische gemeente te Amsterdam voorhanden.

Mr. ELBERT GRÄNFLAND.
PIETER EYCHELS.
Mr. GERRIT HOOFT DE JONGE.
DIECK VAN DE MEER.

Terwijl de betrekking van Schout toen werd waargenomen door **Mr. FERDINAND VAN COLLEN**, Heer van Guntersteyn en Tionhoven, die, op instigatie van Parnassim, de beschuldiging tegen den Opperrabbin had ingebracht, en in deze zaak eene belangrijke rol speelde.

Parnassim waren toen:

Van de Hoogduitsch-Israëlietische gemeente, de Heeren:

(April 1712.)

En later.

ARON ABRAHAMS.
LYON GOMPERTS.
DAVID MOSES.
SALOMON JACOBS.
JACOBUS MOSES.
JACOBUS FLES en
HEYMAN BOAS.

PINNAS SELEK.
AB^m. ZISKINT KRISER.
COSMAN ELIAS.
NATHAN FREIDEL.
ARON ABRAHAMS POLAK.
JUDA ISAAC PRINS.
SALOMON ISAACS COHEN en
JOSLIN LEVI EMDEN.

Van de Portugeesch-Israëlietische gemeente, de Heeren:

ISAAC LEVI XIMENES.
MOSEH MENDES DA COSTA.
MOSEH DE JOSEPH MOCATTA.
AB^m. ABENDANA OZORIO.
Dr. DANIEL SEMACH ABOAB.
DAVID JESSURUN DA CUNHA en
MOSEH DE AB^m. TOURO.

De Opperkosters waren in 1712.

LEVI ASSER ROOSENKRANS en SYMON HARTOGS COHEN.
De Schrijver of Secretaris was **PINNAS JACOBS.**

Dadelijk na de afzetting van den Opperrabbin, wilde de bovendrijvende partij tot de keuze van eenen opvolger overgaan; doch Burgemeesteren en Schepenen achtten zulks, bij de nog bestaande spanning der gemoederen in de Joodsche gemeente, vooraansnog geheel onraadzaam; en eerst vijf jaren later gaven zij daartoe hunne bewilliging. Men koos den geleerden **AB^m. JUDA BERLIJN**, Opperrabbin te Halberstadt, van wien men, als bekend staande te zijn een man van vrome doch gematigde beginselen, veel goeds verwachtte. Inderdaad verwierf hij zich door zijne minzaamheid en gematigdheid, gedurende zijn dertienjarig rabbinaat (van 1717 tot 1730) vele vrienden, en bragt hij de opgehitste gemoederen eenigermate tot bedaren. Doch bij zijn overlijden maakten zich

de hartstogten weder eene nieuwe baan. De liberalen zochten het allengskens verloren terrein weder te herwinnen, en om het in het vervolg te behouden, wilden zij met kracht en magt eenen geestelijken herder naar hun ideaal gekozen hebben. De orthodoxe partij, die intusschen in getal en aanzien niet weinig was toegenomen, werkte de liberalen met even veel inspanning tegen. Bij deze ontstentenis van eensgezindheid, zag zich het stedelijk bestuur genoodzaakt, wederom gedurende vijf jaren (van 1730 tot 1735), zijn verlof tot het volbrengen dier keuze, terug te houden.

Reeds was men, tegen het einde van 1734, er toe gekomen, om, ter voldoening aan de vrijzinnige partij, den eerwaarden gel. heer HESSEL ARONS, Rabbijn binnen de stad en het hooge aartsbisdom van Trier, herwaarts te ontbieden. Een gedeelte van de Parnassim hadden hem aan Burgemeesteren voorgesteld, en deze waren, om aan den, hen hinderenden toestand van het interregnum een einde te maken, op het punt hunne toestemming, die zij reeds voorloopig mondeling gegeven schijnen te hebben, schriftelijk uit te vaardigen, toen, door eene schijnbaar nietige omstandigheid, bijna gelijk aan die, waardoor eens het Romeinsche capitol voor overrompeling werd bewaard, het stedelijk bestuur ten believe der regtzinnigen, hare goedkeuring aan opgemelde keuze onttrok. De Opperrabbijn te Trier protesteerde tegen deze weigering; doch toen de zaak den 31 Januarij 1735 ter vierschare der stad Amsterdam in behandeling was gekomen, werd hem zijn eisch ontzegd.

Ondertusschen hadden Burgemeesteren en Schepenen, om aan alle partijen genoeg te geven, en zoo mogelijk de bestaande verschillen, die aan het stedelijk bestuur reeds zoo vele moeilijkheden hadden berokkend, uit den weg te ruimen, toegestaan, dat elk der toen fungerende zeven Parnassim eenen candidaat zoude opgeven. Dit was geschied. En op denzelfden 31 Januarij 1735, namen de groot edel achtbare Burgemeesteren, te dien opzigte, de volgende decisie:

„Alzo door de Regerende Parnassims ende oude Parnassim, of wel derselver gecommiteerdens van de Hoogduytse Joodsche natie, questie en verschil was geresen, over het verkiesen en beroepen van een Rabbi in haar gemeente, hebben haar WelEd^e. Grootachtb. om alle verdere verschillen en moeijlekheden voor te coomen, nyt een getal van seven door de Parnassim aan haar WelEdele Grootachtb. voorgedragene Rabbies, verkooren, ELIAZER van Brody, JACOB COHEN van Frankfort aan den Mijn, en JEGESKIEL van Hamburgh; met Expresse ordre, om eerst te beroepen Rabbi ELIAZER van Brody, en bij weigering van denselven te beroepen Rabbie JACOB COHEN van Frankfort aan den

Mijn, en bij excusering van die weder over te gaan tot Rabbie JEGESKIEL van Hamburg, en dat op het ordinair tractement daartoe staande. Lastende haar WelEd^e. Gro. Achtb. aan de Parnassins van byde zijden zig nu verder vredig te dragen en geen verdere moeilijkheden off questiën te moveeren, off dat, bij faulte van dien, haar WelEd^e. Gro. Achtb. alsdan een Rabbie na haar eijgen zin en goetvinden sullen aanstellen. Lastende haar WelEd^e. Gro. Achtb. aan de regerende Parnassins de gegevene ordre in haare kercken af te condigen enz.

Algemeen was de vreugde bij de Joden te Amsterdam, toen die decisie van Burgemeesters en Schepenen bekend werd. Het is waar, de Rabbijn ELEAZER uit Brody was, strikt genomen, de candidaat der regtzinnige partij; maar hij genoot in Europa eenen zoo algemeenen roem van geleerdheid, braafheid en menschenkennis, dat niet alleen ook de gematigden, maar zelfs de vrijzinnigen in deze beslissing berustten, zoodat zijne benoeming met bijna algemeene stemmen plaats greep. De daardoor teruggekeerde tevredenheid, verschafte ook der Portugeesche gemeente, die toen nog al dikwerf met of door deze twisten bemoeijelijk werd, en vooral aan het stedelijk bestuur, veel genoegen; en daar ook in het staatkundige de horizon begon op te helderen (smakende men in 1735 het genoegen dat het oorlogen algemeen ophield), bereidde men zich voor, om den gekozen Opperrabbijn, dien men door twee gemeente-ambtenaren uit Brody had laten afhalen, en wiens komst in de herfstmaand werd te gemoet gezien, met den meesten luister in de hoofdstad te brengen.

Het zou te verre leiden eene beschrijving te geven van hetgeen te Amsterdam, op Woensdag den 14 September 1735, zijnde de dag tot de intrede des Opperrabbijns bestemd, omging; en ik laat zulks dus liever aan de verbeelding mijner lezers over. — In Amersfoort gekomen, werd hij aldaar reeds met groote onderscheiding ontvangen, en de stedelijke regering plaatste eene eerewacht voor het huis waar hij logeerde. Een groot aantal Israëlieten van Amsterdam en elders, die zich derwaarts begeven hadden, vergezelden hem met koetsen en rijtuigen naar Naarden, alwaar hij Dingsdag aankwam. Het was van daar dat hij door Parnassim, die door talloze gemeenteleden en burgers waren gevolgd, den volgenden dag werd afgehaald. — De plezierjagten en rijtuigen bragten allen in de vrolijkste stemming naar Amsterdam, en de verkezene Opperrabbijn deed zijne intrede in de hoofdstad, in de voor hem op de Deventer-Houtmarkt bestemde woning, met zoo veel luister, als of hij Prins WILLEM IV ware geweest.

In de Stadscourant las men daarover het volgende:

№. 1735. Amsterdamse Saturdagse Courant, N°. 112.
den 17 September.

• Amsterdam den 16 September. Den 14 dezer 's avonds arriveerde binnen deeze stad de vermaarde hooggeleerde heer Rabby ELEASER van Brody, uit Poolen, dewelke bij meerderheid van stemmen geëligeert, en door d'Ed^e. Groot achtb. heeren Burgemeesteren deser stad geconfirmeert is geworden tot Rabbijn in de Hoogduytse Joodsche gemeente. De voorn. hooggeleerde Rabbijn wierd tot Amersfoort ingewagt en gericipieert door eene menigte Jooden van deeze stad en andere plaetzen; en 't behaagde de Magistraat der stad Amersfoort voor 't Logement van dien geleerden Rabbijn twee schildwachten te plaatsen, en deselve door de gemelde schildwachten tot bnyten de voornoemde stad te doen escorteren, zijnde de gemelde heer Rabby vervolgens met een groot getal koetsen en andere rijtuigen, en ter geleyde van een onnoemelijk getal aanschouwers, tot Naarden, alwaar dezelve door de Parnassins met 4 jachten en door vele particulieren wierd ingehaald en ontfangen, tot binnen deeze stad verzelt.

De deelneming in deze voor de Joden vier dagen heugelijke gebeurtenis, ook door niet-Israëlieten, blijkt uit een gedicht door eenen Christen vervaardigd en toen gedrukt, onder den titel:

• *Blijde toejuicing* van den geslagte ABRAHAMS, aan den hooggeleerden heer ELEASER van Broda, oud omtrent 50 jaren, geboortig van Poolen. Welke bij meerderheid van stemmen tot hunnen Rabbijn geëligeert en door d'Edele Groot agtbare heeren Burgemeesteren deser stad Amsterdam is geconfirmeert geworden, zijnde tot de aanvaarding van deze zijne Bedieninge alhier gearriveert, den 14 September 1735.

t'Amsterdam. Gedrukt bij de wed. J. VAN EGMONT, Papier- en Boekverkoopster, op de Reguliers-Breestraat, in de nieuwe Drukkerij.

Dit werkje is zoo zeldzaam geworden, dat ik niet geloof dat er meer dan het ééne Exemplaar, hetwelk zich in de boekery van eenen geleerden liefhebber (*) hier ter stede bevindt, van aangetroffen zal worden.

De hoore blijdschap der Amsterdamsche Israëlieten laat zich afsleiden uit de omstandigheid:

(*) De heer HJSMAN A. WAGENAER, te Amsterdam.

1°. Dat korten tijd na de intrede des Opperrabbijns, zijn vooraf bepaald honorarium aanzienlijk werd verhoogd.

2°. Dat ter zijner eere, en ter eeuwige herinnering aan zijne electie en plegtige intrede in de hoofdstad, eene medaille werd vervaardigd, bevattende aan de eene zijde het borstbeeld van den Rabbijn met een randschrift in het Hebreeuwach:

מהורר אלעזר בן כהורר שמיאל אבן דקק בראדי

Dat is: De hooggel. Heer ELEAZER, zoon van den hooggel. Heer SAMUEL, Opperrabbijn te Brody.

Terwijl men op de keerzijde, mede in de gewijde taal, leest: נתקבל כאן יום ד זך אלול תצה לפק לאויך ימים אם הוי מתפלל בשלכה של מלכות

Dat is: «Opgenomen hier ter stede, Amsterdam, Woensdag den 27 Eloeel 5495 (15 Sept. 1735). Dat hij lang moge regeren! Bid voor het heil der overheid.»

Daaronder komen eenige fragmenten van Psalmverzen voor met een acrostichon dat ik niet kan ontcijferen; en ten slotte de initialen van den naam des vervaardigers, die een Israëliet schijnt geweest te zijn.

Volgens het gevoelen van den in de graveer- en stampelsnijkunst zoo uitmuntenden heer J. S. ELION, is deze medaille niet *geslagen* of *geschroefd*, maar gegoten en bijgewerkt, zoo als zulks met de meeste medailles in vorige eeuwen plaats had. Het zal dan ook wel aan deze omstandigheid te wijten zijn dat deze penning, zelfs bij Israëlieten, hoogst zeldzaam wordt aangetroffen. Het Exemplaar, dat mij stof tot het opstellen dezer regelen heeft gegeven, behoort aan den weleerw. heer J. LEHMANS, Opperrabbijn te Nijmegen; terwijl een afgietsel daarvan door mij, op den 22 Februarij 1859, aan het Koninklijk Oudheidkundig Genootschap te Amsterdam, ten geschenke is gegeven.

Tijdens de verkiezing van den Opperrabbijn ELEAZER van Brody, was het stedelijk bestuur te Amsterdam, zamengesteld als volgt:

Schout: Mr. JAN BACKER.

Burgemeesteren:

EGIDIUS VAN DER BEMPTEN.

Mr. JAN VAN DE POLL.

Mr. BALTHASAR SCOTT.

Mr. DIRK TRIP, Heer van Groet.

Schepenen:

Mr. PIETER SIX.

Mr. WILLEM SANTYN.

Mr. EGBERT DE VRY TEMMINK.

Mr. NICOLAES CORNELIS HASSELAAR, Vrijheef van Westerdijkshoorn.

Mr. QUALTERUS PETRUS BOUDAEN.
Mr. NICOLAES GEELVINCK.
WILLEM VAN LOON JANSZ.
Mr. GERRIT HOOFT GERRITZ, welke later werd vervangen door
Mr. FERDINAND VAN COLLEN FERDINANDS.

Parnassim waren toen :

Van de Hoogd.-Isr. gemeente.
De Heeren :
ALEXANDER LEVI.
DAVID GROOPS.
JACOBUS MOSES.
SIMON MARCUS.
BENJAMIN JACOBS
LEVIE MORDECHAI COHEN.
AB^m. VAN EMBDEN, en
HENDRIK JOSEPH LEVI.

Van de Portug.-Isr. gemeente.
De Heeren :
DAVID MENDES DA SILVA.
DAVID DE PINTO.
MOSEH DE AB^m. PERRERA.
ISAAC NUNES HENRIQUEZ.
IMANUEL DE J^b. CURIEL.
ISAAC DE PRADO, en
ISAAC DE SELⁿ. ABARBANEL
SOUZA.

Ten slotte nog een enkel feit van de geschiedenis dier dagen, dat ik alleen, naar authentieke bronnen en nog bestaande getuigenissen, verhaal; doch waarvan ik de interpretatie en toepassing aan elk mijner geachte lezers overlaat.

Aan het hoofd der vervolgers van *Chacham ZEBI* bevond zich de rijke en aanzienlijke A. A. P., die niet alleen zijne ultraliberale beginselen met kracht en magt zocht te doen veld winnen, maar zich niet ontzag daartoe allerlei middelen, hoe onregtvaardig ook in de toepassing, aan te wenden. Als president van het Collegie van Parnassim, was hij het vooral, die den geleerden en godvruchtigen Opperrabbijn, zijnen hartstogtelijken tegenstander, door woord en daad, sardé en mishandelde.

Op Zondag den 29 Mei 1712, zond hij uit de vergaderzaal de twee kosteren en den schrijver der gemeente bij den *Chacham*, die den eerwaarden geestelijke uit naam der kerkbestuurders boodschapten in deese tael (ik gebruik de woorden, zoo als ik ze in de geregteijke notificatie vond): «Rabbiener, de Parnassims en de Penninckmeester laeten u weeten, om u bij tijds daer na te reguleeren, dat uw Rabbienschap den 8 Adar (Maart) aanstaande is geëxpireert en dat zij u niet langer willen houden.»

De Opperrabbijn gaf daarop ten antwoord: «Seght ghij aan de Parnassims, sij hadden haar moedwil wel connen aghter gehopden hebben; ick neem (die wederregtelijke opzegging) niet aan.»

Toen echter later een geregteijk vonnis ten zijnen nadeele uitspraak had gedaan, en hij, in spijt van het hem opgelegde huisarrest, zich toch wilde wagen bij en onder de gemeentelieden, die zijne vrienden waren, te begeven en zelfs eenige geestelijke functien bij hen uit te oefenen, liet hem gemelde Parnas, in 1713

weten: dat hij zich in zijn huys zoude houden en zich niet wagen elders te verschijnen, daar hij dit anders zoude voorkomen, door hem in de gevangenis te doen zetten. De hoogverbolgene Rabbi antwoordde hierop: • zegt aan uwen Parnas, *ick* zal weldra, door het verlaten dezer stad mijne vrijheid verkrijgen; maar *hij* zal in de gevangenis geraken, en, na de grootste schande te hebben ondergaan, aldaar in ellende omkomen!.

P. spottede met deze profetie en lachte niet weinig in de vuist, toen het voorwerp zijner vervolging (gelijk wij reeds gemeld hebben) op raad en met hulp van diens vriend en voorstander, wijlen den heer SALOMON LEVIE NORDEN (*de Lima*), zich in alle stilte uit Amsterdam had verwijderd.

Nog 5 à 6 jaren zien wij A. A. P. den zetel van Parnas drukken, en gedurende 25 volle jaren genoot hij nog al de onderscheidingen, welke aan rijkdom en talrijke handels-operatien doorgaans ten deel vallen. Ook zijne zonen en dochters stonden in aanzien, en waren met hunnen vader bij de feestvieringen, ter eere van R. ELEAZERS electie gehouden, tegenwoordig. — Waarschijnlijk dacht hij toen niet meer aan den vloek door *Chacham ZEBI* tegen hem uitgesproken.

Maar ziet! twee jaren later, in 1737, — P. was toen reeds 69 jaren oud, — werd hij, juist door denzelfden weder in functie getreden schout Mr. FERDINAND VAN COLLEM, Heer van Guntesteyn en Tienhoven, op het onverwachts gevangen genomen; en na een langdurig proces wegens *escroquerie* (bedriegelijke opligting), gelijk men voorgaf, lang te voren gepleegd, tot eene inafamerende straf veroordeeld.

Dien ten gevolge werd hij, alhier te Amsterdam, op het schavot gegeeseld en gebrandmerkt; en hij stierf als een ellendeling in het rasphuis, Maandag den 10 Aug. 1739, יום כ וואך רצ"ט. — Van zijn talrijk kroost is, althans hier ter stede, geen spoor meer te vinden.

SALOMON LEVIE NORDEN (*de Lima*), de vriend van *Chacham ZEBI* daarentegen, is rijk en aanzienlijk gebleven; en hij zoowel als zijne kinderen, klein- en achterkleinkinderen, leefden en stierven als vermogende lieden, geëerd en geacht van allen die hen kenden. Van zijne nakomelingen leven nog vele aanzienlijke personen, zoo in de hoofdstad als in andere steden des rijks, waaronder vooral twee, die, bij het vervullen der belangrijke betrekkingen, hun door de hooge Regering en het stedelijk bestuur der hoofdstad opgedragen, de algemeene achting verdienen en genieten.

Op den eigen dag dat A. A. P. in het rasphuis stierf, werd hij op de Israëlietische begraafplaats, te Muiderberg, ter aarde

besteld. Zijn zark, dien men later schijnt te hebben doen zinken, is voor weinige jaren, bij het in orde maken van een voetpad, weder te voorschijn gekomen, en de korte daarop geplaatste inscriptie is nog duidelijk leesbaar. Doch weinigen van het tegenwoordige geslacht, blijven er bij stilstaan, omdat slechts enkelen weten, welk lot de aldaar ter aarde bestelde heeft ondergaan.

(Overgedrukt uit het NED.-ISR. JAARBOEKJE,
voor 1859—60, 10^e Jaargang.)

